

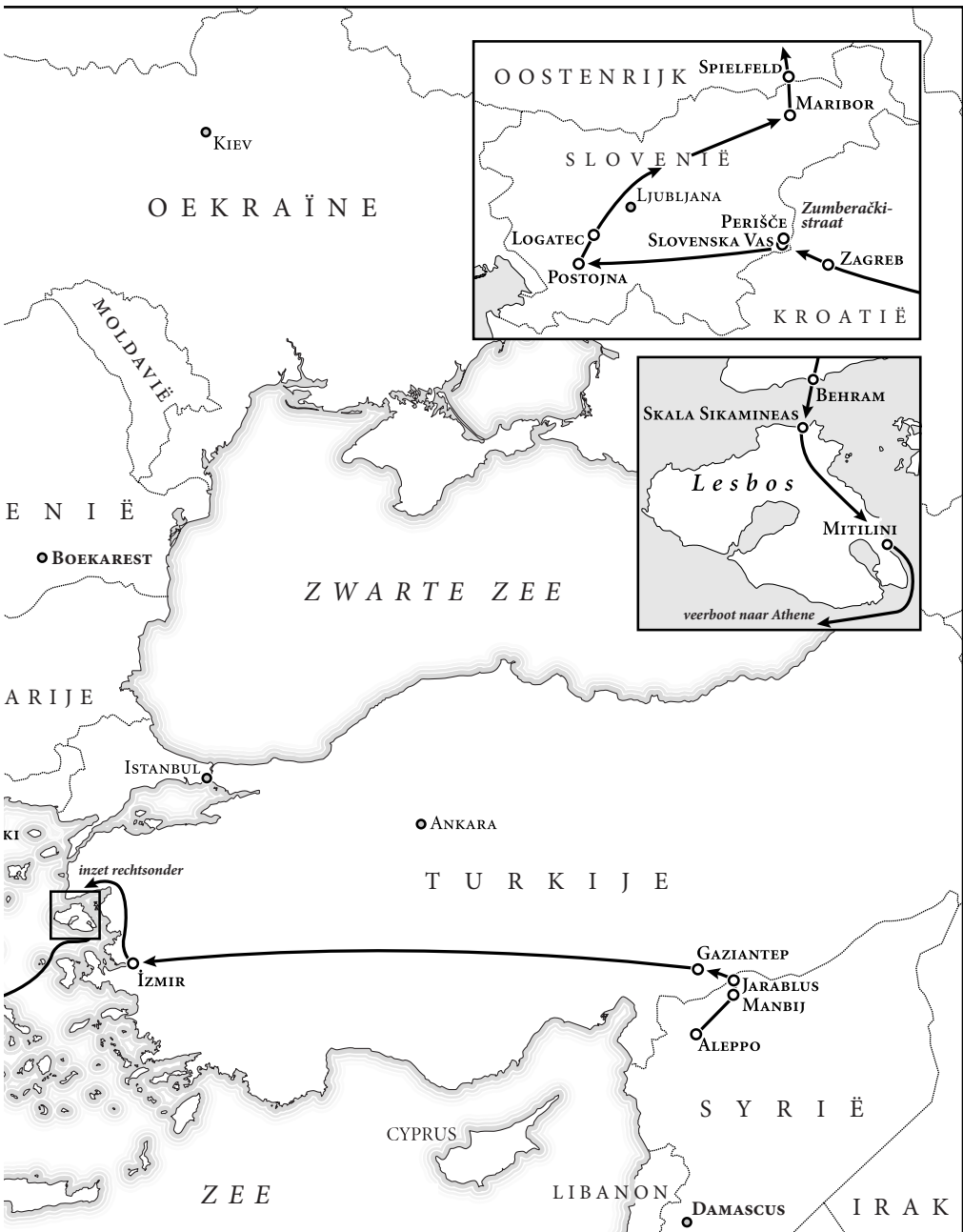
NUJEEN

APATIN ○ Plaatsen op Nujeens route

0 100 200 300 miles
0 500 km

MIDDELLANDSE

Ik zie de aarde! Ze is zo mooi!

Joeri Gagarin, de eerste mens in de ruimte, 1961

Nujeen Mustafa & Christina Lamb

Nujeen

Vertaling Karin de Haas

HarperCollins

HarperCollins Holland doneert een deel van de
opbrengst van dit boek aan **VluchtelingenWerk
Nederland**. De bijdrage zal ten goede komen aan
integratieprojecten op het gebied van taalonderwijs.
Kijk voor meer informatie op
www.vluchtelingenwerk.nl/wat-wij-doen

© 2016 Christina Lamb en Nujeen Mustafa
Oorspronkelijke titel: *Nujeen*
Vertaling: Karin de Haas
Omslagontwerp: Julian Humphries
Bewerking: Wil Immink Design
Omslagbeeld: Chris Floyd
Zetwerk: Mat-Zet B.V., Soest
Druk: CPI Koninklijke Wöhrmann BV, Zutphen
Kaart: Martin Brown

Foto's: © Mustafa family collection, tenzij anders aangegeven

Christina Lamb and Nujeen Mustafa assert the moral right to be identified as the authors of this work

ISBN 978 94 027 1810 2
NUR 320
Eerste druk 2016

Originele uitgave verschenen bij HarperCollins Publishers LLC, New York, U.S.A.
Deze uitgave is uitgegeven in samenwerking met HarperCollins Publishers LLC
© Nederlandse uitgave: HarperCollins Holland
HarperCollins Holland en Harlequin Holland zijn divisies van Harlequin Enterprises Limited
www.harpercollins.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Proloog: De oversteek 9

Deel 1: Een land kwijtraken

1	Vreemdelingen in ons eigen land	19
2	De muren van Aleppo	30
3	Het meisje op tv	40
4	Dagen van woede	49
5	Een verdeelde stad	63
6	Onze eigen oorlog	79
7	Gone with the Wind	92
8	Vergeef me, Syrië	103

Deel 2: De reis

9	Vergroot je wereld	115
10	Op zoek naar een mensensmokkelaar	128
11	De route des doods	139
12	Vrij zijn als een gewoon mens	149
13	Door het prachtige hek	161
14	Hongarije, laat ons door!	173
15	De zwaarste dag	186
16	The Sound of Music	201
17	Dank je, mama Merkel	212

Deel 3: Een normaal leven

18	Vreemdelingen in een vreemd land	227
19	Eindelijk naar school	236
20	Een angstaanjagend Nieuwjaar	242
21	Eindelijk thuis	247

	Dankwoord	263
--	-----------	-----

	Appendix: Mijn reis	265
--	---------------------	-----

Proloog

De oversteek

Behram, Turkije, 2 september 2015

Vanaf het strand konden we het eiland Lesbos zien liggen – en Europa. De zee strekte zich aan beide kanten uit zo ver het oog reikte. Hij was niet ruw, hij was kalm, alleen onderbroken door piepkleine witte toefjes die op de golven dansten. Het eiland leek niet ver weg te liggen en stak als een rotsachtige bol boven het water uit. Maar de grijze rubberboten lagen laag in het water, verzwaard met zo veel mensen als de smokkelaars er maar in konden proppen.

Het was voor het eerst dat ik de zee zag. Het was allemaal voor het eerst – per vliegtuig en per trein reizen, afscheid nemen van mijn ouders, in een hotel slapen en nu deze oversteek in een boot! In Aleppo had ik ons appartement op de vijfde verdieping haast nooit verlaten.

Van mensen die ons waren voorgegaan, hadden we gehoord dat een boot met een goede motor op een mooie zomerdag als

deze in een uur aan de overkant kon zijn. Het probleem was dat de motoren vaak oud en goedkoop waren, en eigenlijk niet krachtig genoeg om ladingen van vijftig of zestig mensen te vervoeren. Daarom duurde het vaak drie of vier uur om de afstand van acht kilometer te overbruggen. Op een stormachtige avond konden de golven soms wel drie meter hoog worden, en soms haalden de boten het helemaal niet en eindigde de hoopvolle reis in een zeemansgraf.

Het strand was niet van zand, zoals ik had verwacht, maar van kiezels – een onmogelijke ondergrond voor mijn rolstoel. Dat we op de juiste plek waren, zagen we aan de gescheurde kartonnen doos waarop stond OPBLAASBARE RUBBERBOOT; MADE IN CHINA (MAX CAP 15 PERS), en aan het spoor van bezittingen dat als een juttersbuit door de vluchtelingen was achtergelaten. Er lagen tandenborstels, luiers en lege koekverpakkingen, rugzakken en schoenen en kleren; waaronder spijkerbroeken en T-shirts, die waren weggegooid omdat er geen plek was op de boot en de smokkelaars je dwongen om zo min mogelijk mee te nemen. Een paar grijze pumps met zwarte bolletjes erop als versiering – een idioot iets om mee te nemen op zo'n reis. Een klein roze kindersandaaltje met een plastic roos. Jongensgympen. En een grote slappe grijze beer die iemand vol verdriet achtergelaten moest hebben. Door al die spullen zag deze prachtige plek eruit als een vuilnisbelt, wat me triest maakte.

We hadden de hele nacht in de olijfboomgaard doorgebracht, nadat we door het busje van de smokkelaars op de weg langs de klif waren afgezet. Daarvandaan hadden we heuvelafwaarts naar de kust moeten lopen, een afstand van zo'n anderhalve kilome-

ter. Dat lijkt niet veel, maar het is een heel eind als je in een rolstoel zit en je zus je in de brandende Turkse zon over een ruw pad moet duwen. Er cirkelde een weg omlaag die veel makkelijker zou zijn geweest, maar die konden we niet nemen, want dan zouden we misschien ontdekt en opgepakt worden door de Turkse politie, die ons in een detentiecentrum kon zetten of ons zelfs terug kon sturen.

Ik was samen met twee van mijn vier oudere zussen. Nahda, die op haar baby en drie kleine meisjes moest letten, en mijn dierbaarste zus, Nasrine. Zij zorgt altijd voor me en is net zo mooi als haar naam, die ook de naam is van een witte roos die in de heuvels van Koerdistan groeit. Er waren ook neven en nichten bij van wie de ouders – mijn oom en tante – in juni door sluipschutters van Daesh waren doodgeschoten toen ze een begrafenis in Kobani bijwoonden, een dag waar ik niet aan wil denken.

Het pad was hobbelig. Tot mijn ergernis trok Nasrine me achterstevoren, zodat ik maar af en toe een glimp van de glinsterend blauwe zee opving. Iedereen had het heet en was chagrijnig. Omdat de rolstoel te groot voor me was, moest ik me stevig aan de leuning vastklemmen. Mijn armen deden er pijn van en mijn achterste was beurs van al het gehobbel, maar ik zei niets.

Net als overal waar we waren geweest, gaf ik mijn zussen allerlei informatie over de plek waar we waren. Opgewonden vertelde ik dat boven op de heuvel het eeuwenoude plaatsje Assos lag, waar de ruïne van een tempel stond die was gewijd aan de godin Athene en waar de beroemde filosoof Aristoteles ooit had gewoond. Hij had een filosofieschool opgericht met uitzicht op de

zee, zodat hij naar de getijden kon kijken en argumenten kon bedenken waarmee hij kon weerleggen dat de getijden een vorm van turbulentie waren die door de rivieren werd veroorzaakt, zoals de theorie van zijn oude rivaal en voormalige leermeester Plato luidde. Toen de Perzen Assos aanvielen, moesten de filosofen vluchten en kwam Aristoteles als leraar van de jonge Alexander de Grote in Macedonië terecht. Ook de apostel Paulus had Assos bezocht, tijdens zijn reis van Lesbos naar Syrië. Zoals altijd leken mijn zussen niet erg geïnteresseerd.

Ik gaf mijn pogingen op en keek naar de zeemeeuwen, die zich vermaakten door op de thermiekbellen te zweven en lawaaiige loopings te maken, zonder ook maar een moment te pauzeren. Ik wilde dat ik kon vliegen. Zelfs astronauten kennen die vrijheid niet.

Nasrine bleef op de Samsung-smartphone kijken die onze broer Mustafa voor ons had gekocht, om te controleren of we nog de route volgden die de smokkelaar ons had opgegeven. Maar toen we bij het strand kwamen, bleek het toch niet te kloppen. Iedere smokkelaar heeft zijn eigen ‘punt’ – we hadden gekleurde repen stof om onze polsen om te laten zien bij welke smokkelaar we hoorden – en dit was niet de goede plek.

We hoefden niet eens zo heel veel verderop te zijn. Maar toen we er bijna waren, stond er een hoge rots in de weg, dus moesten we nog een ruige heuvel beklimmen en afdalen voordat we op de juiste plek waren. De heuvels hier waren een soort hel. Als je uitgleed en in de zee viel, was je dood. De ondergrond was zo rotsachtig dat ik niet geduwd of getrokken kon worden, maar moest

worden gedragen. Mijn neven en nichten zongen plagend: ‘Je bent de koningin, koningin Nujeen!’

Tegen de tijd dat we op het juiste strand waren, ging de zon onder – een explosie van roze en paars, alsof een van mijn nichtjes met kleurkrijt langs de hemel kraste. In de heuvels boven ons klonk het zachte getinkel van geitenbellen.

We brachten de nacht door in de olijfboomgaard. Toen de zon eenmaal onder was, werd het plotseling een stuk kouder en de grond was keihard, ook al had Nasrine alle kleren die we hadden om me heen gelegd. Toch was ik erg uitgeput, aangezien ik nog nooit zoveel tijd buiten had doorgebracht, en ik sliep bijna de hele nacht. Ze verboden ons om een vuur te maken omdat de politie er anders misschien op af zou komen. Sommige mensen scheurden stukken karton van de dozen om zichzelf mee te bedekken. Het voelde als een van die films waarin een groep gaat kamperen en er iets vreselijks gebeurt.

Het ontbijt bestond uit suikerklontjes en Nutella, wat misschien heerlijk klinkt, maar heel vervelend is als het alles is wat je hebt. De smokkelaars hadden beloofd dat we ’s ochtends vroeg zouden vertrekken, en tegen zonsopgang stonden we allemaal klaar op het strand, met onze telefoons in ballonnen gewikkeld om ze tijdens de oversteek te beschermen, een truc die we in Izmir hadden gezien. Het wachten was op het teken dat de Turkse kustwacht weg was. Er waren verschillende groepen die de oversteek gingen maken.

In plaats van de gebruikelijke duizend dollar, hadden we veertienhonderd dollar per persoon betaald om een rubberboot

voor ons alleen te hebben. Maar het bleek dat er nog anderen in zouden zitten, alles bij elkaar wel zo'n achtendertig mensen – zeventwintig volwassenen en elf kinderen. Nu we hier waren, konden we er niets meer aan doen – we konden niet teruggaan, en we hadden gehoord dat de smokkelaars messen en puntige stokken gebruikten als je van gedachten veranderde.

De hemel was onbewolkt, en van dichtbij kon ik zien dat de zee niet één kleur had – het eentonige blauw van de plaatjes en mijn verbeelding – maar dat het water vlak bij het strand helder turkooizen was en dat het steeds donkerder werd richting het eiland. Ik kende de zee alleen van documentaires op National Geographic, en nu had ik het gevoel dat ik zelf in zo'n programma zat. Ik was opgewonden en begreep niet waarom iedereen zo zenuwachtig was. Voor mij was het één groot avontuur!

Andere kinderen renden rond en verzamelden kiezels van verschillende kleuren. Een van hen gaf me er eentje in de vorm van een duif, plat en grijs met een witte ader. Hij voelde koel aan en was glad gesleten door de zee. Het is niet altijd makkelijk voor me om dingen in mijn onhandige vingers te houden, maar ik liet de kiezel niet los.

Er waren mensen uit Syrië, net als wij, en ook mensen uit Irak, Marokko en Afghanistan, die een taal spraken die wij niet verstonden. Sommige mensen vertelden elkaar verhalen, maar de meesten zeiden niet veel. Dat hoefde ook niet. Als je alles achterliet wat je kende en in je eigen land had opgebouwd om deze gevaarlijke en onzekere reis te ondernemen, dan moest het écht erg zijn.

Toen het ochtend werd, zagen we de eerste boten vertrekken.

Twee voeren min of meer recht, maar twee andere gingen alle kanten op. De boten hadden geen bestuurders – de smokkelaars lieten een van de vluchtelingen gratis of voor de helft van de prijs reizen als hij de boot bestuurde, ook al hadden ze er geen van allen ervaring mee. ‘Het is net zoiets als op een motor rijden,’ beweerden ze. Mijn oom zou onze boot besturen. Ik vermoedde dat hij dat nooit eerder had gedaan – hij had een smartphonewinkel gehad – maar hij verzekerde ons dat hij wist hoe het moest.

Sommigen vertrokken op volle kracht om zo snel mogelijk halverwege de Griekse zee te komen en liepen het risico de motor op te blazen. Soms zat er niet genoeg brandstof in de boten. In Café Sinbad in Izmir hadden we een familie uit Aleppo ontmoet die zes keer had geprobeerd om over te steken. Wij hadden geen geld om het te blijven proberen.

Rond negen uur ’s ochtends belde oom Ahmed de smokkelaar, maar die zei dat we op het aflossen van de kustwacht moesten wachten. ‘We hebben de verkeerde smokkelaar gekozen,’ zei Nasrine. Ik was bang dat we waren opgelicht. We hadden niet verwacht om hier zo lang te zijn, en al snel hadden we honger en dorst – wat ironisch was, met al dat water voor onze neus. Mijn nichten gingen op zoek naar iets te drinken voor mij en de kinderen, maar er was niets te vinden.

Het werd heter en heter. Hoewel de smokkelaar boten voor ons en de andere groepen had gebracht, zei hij dat we pas konden vertrekken wanneer een nieuwe ploeg kustwachten de oude zou aflossen. De Marokkaanse mannen waren halfnaakt en begonnen te zingen.

Toen het middag werd, werden de golven hoger en sloegen klotsend op het strand. Geen van ons wilde de oversteek 's nachts maken, want we hadden verhalen gehoord over een soort piraten op jetski's die in het donker aan boord van de boten gingen om motoren en waardevolle spullen van vluchtelingen te stelen.

Rond vijf uur kregen we eindelijk te horen dat de kustwachten werden afgelost, zodat we konden vertrekken. Ik keek weer naar de zee. Er kwam mist opzetten, en het gekrijs van de zee-meeuwen klonk niet meer zo opwekkend. Er lag een donkere schaduw over het rotsachtige eiland. Sommige mensen noemden de oversteek *rihlat al moot* of de route van de dood. Hij zou ons naar Europa brengen of ons verzwelgen. Voor het eerst was ik bang.

Thuis keek ik vaak naar Brain Games op National Geographic, waarin ze je lieten zien hoe gevoelens van paniek en angst gecontroleerd konden worden door de geest, dus ik probeerde dat te oefenen door heel diep adem te halen en mezelf keer op keer te vertellen dat ik sterk was.

DEEL 1

Een land kwijtraken Syrië, 1999-2014

Deze mensen zijn meer dan een nummer, op de eerste plaats en bovenal zijn ze mens.

PAUS FRANCISCUS, LESBOS, 16 APRIL 2016

1

Vreemdelingen in ons eigen land

Ik verzamel geen postzegels of munten of voetbalkaartjes – ik verzamel feiten. Ik houd het meest van feiten over natuurkunde en de ruimte, in het bijzonder de snaartheorie. En over geschiedenis en dynastieën als de Romanovs. En controversiële mensen als Howard Hughes en J. Edgar Hoover.

Mijn broer Mustafa zegt dat ik iets maar één keer hoeft te horen om het letterlijk te onthouden. Ik kan alle Romanovs opnoemen, vanaf Michail tot Nicolaas II, die samen met zijn gezin door de Bolsjewieken werd vermoord. Ik kan je precies vertellen op welke dag koningin Elizabeth II koningin van Engeland werd – zowel de dag waarop haar vader stierf als haar kroningsdatum – en de data van haar beide verjaardagen, de daadwerkelijke en de officiële. Ik zou haar graag een keer ontmoeten en dan vragen: ‘Hoe is het om koningin Victoria als uw over-overgrootmoeder te hebben?’ en: ‘Is het niet vreemd dat iedereen een lied over u zingt?’

Ik kan je ook vertellen dat de giraf het enige dier is dat geen geluid maakt, omdat giraffen geen stembanden hebben. Dat was een

van mijn favoriete feiten, maar toen begonnen de mensen onze dictator Bashar al-Assad De Giraf te noemen, omdat hij zo'n lange nek heeft.

Dan ken ik nog een feitje dat niemand volgens mij leuk zou moeten vinden. Wist je dat één op de honderddertien mensen in de wereld vluchteling is, of verdreven van huis? Velen van hen vluchten voor oorlogen, zoals de oorlog die ons land Syrië heeft verwoest, of die in Irak, Afghanistan en Libië. Anderen zijn op de vlucht voor terroristische groeperingen in Pakistan en Somalië, of moellahregimes in Iran en Egypte. En dan zijn er mensen die ontsnappen aan de dictatuur in Gambia, de gedwongen dienstplicht in Eritrea, en honger en armoede in landen in Afrika die ik nooit op de kaart heb gezien. Op tv hoor ik verslaggevers zeggen dat de migratie van mensen vanuit het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Centraal-Azië naar Europa de grootste vluchtelingen crisis sinds de Tweede Wereldoorlog vormt. In 2015 kwamen er meer dan 1,2 miljoen mensen naar Europa. Ik was een van hen.

Er is geen woord waaraan ik zo'n hekel heb als aan 'vluchteling'. In het Duits is het *Flüchtling*, wat al net zo hard klinkt. In de praktijk betekent het een tweederangs burger met een genummerde armband, die iedereen het liefst zou zien verdwijnen. 2015 is het jaar waarin ik een feit werd, een getal, een statistisch gegeven. Hoe gek ik ook ben op feiten, we zijn geen getallen, we zijn mensen en hebben allemaal een verhaal. Dit is het mijne.

Ik heet Nujeen, wat nieuw leven betekent, en je zou kunnen zeggen dat mijn komst onverwacht was. Mijn moeder en vader hadden al

vier zonen en vier dochters, en tegen de tijd dat ik werd geboren – op nieuwjaarsdag 1999, zesentwintig jaar na mijn oudste broer Shiar – waren sommigen van hen al getrouwd en was de jongste, Nasrine, negen. Iedereen ging er dan ook van uit dat de familie compleet was. Mijn moeder stierf bijna in het kraambed en was na afloop zo verzwakt dat mijn oudste zus, Jamila, degene was die eigenlijk voor me zorgde. Ik zag haar als mijn tweede moeder. In het begin was de familie blij dat er weer een baby in huis was, maar dat werd minder toen ik steeds maar bleef huilen. Ik werd pas stil wanneer ze een cassettespeler naast mijn wieg zetten en Zorba de Griek speelden, maar daar werden mijn broers en zussen haast even gek van als van mijn gehuil.

We woonden in een stoffig, verwaarloosd woestijnplaatsje dat Manbij heet. Manbij ligt in het noorden van Syrië, niet ver van de grens met Turkije en ongeveer dertig kilometer ten westen van de rivier de Eufraat en de Tishrindam, die de omgeving van elektriciteit voorziet. Mijn vroegste herinnering is het ruisen van de rok van mijn moeder – een lichtgekleurde kaftan die tot op haar enkels viel. We noemden haar Ayee en mijn vader Yaba. Dat zijn geen Arabische woorden. Het eerste wat je over mij moet weten, is dat ik een Koerd ben.

We waren een van de vijf Koerdische gezinnen in de straat. De bewoners van het plaatsje waren overwegend Arabisch, bedoeïenen die op ons neerkeken en onze wijk de Heuvel met de Buitenlanders noemden. Op school en in de winkels moesten we hun taal gebruiken, en alleen thuis konden we onze Koerdische taal, Kurmanji, spreken. Dit was zwaar voor mijn ouders, die geen Arabisch spraken en bovendien analfabeet